

A *Történelem és osztálytudat* szovjet fogadtatása – mai szemmel

Egy megjegyzés Dannemann tanulmánya kapcsán

Lukács marxista fordulatának, mindenekelőtt a *Történelem és osztálytudat*nak a bolsevik fogadtatása a Szovjetunióban az 1920-as évek első felében nemcsak filozófiatörténeti szempontból érdekes, mivel Lukács az új, szovjet marxista legitimációs ideológiai rendszer számára kihívást jelentett. A LANA hozzáférhetővé tette az interneten* a „fogadtatás” elméleti-ideológiai dokumentumait, amelyeket még az 1980-as években gyűjtöttek össze a Lukács Archívum dolgozói és támogatói.** A kitűnő Dannemann-tanulmány még világosabbá teszi a korabeli – igen ellentmondásos fogadtatás – elméleti irányait. Nem véletlen, hogy a *Történelem és osztálytudat* évtizedekre lekerült a szovjet szellemi élet horizontjáról. A mű 1923-as teljes, német nyelvű szövege (Der Malik Verlag, Berlin) jóval a Szovjetunió összeomlása után, 2003-ban jelent meg oroszul Sz. N. Zemljanoj fordításában és remek, eligazító előszavával.***

De nemcsak a bolsevikok, a szocialista filozófiai élet hadakozott a *Történelem és osztálytudattal*, hanem mint tudjuk, maga Lukács is, ami történeti értelemben biztosan elválaszthatatlan az eredeti fogadtatástól. A vita a *Történelem és osztálytudatról* és Lukács „önkritikáiról” folytatódott, sőt, a filozófus halála után sem jutott nyugópontra.

* Lásd: <https://www.lana.info.hu/lukacs-gyorgy/irasok-lukacsrol/a-tortenelem-es-osztalytudat-a-huszas-evек-vitaiban/>

** E témakörnek Mesterházi Miklóssal közösen szenteltünk egy kis könyvet, amely Lukács születésének 100. évfordulójára jelent meg: *Mű és történelem. Viták Lukács György műveiről a huszas években*. Budapest, Gondolat, 1985.

*** Georg Lukacs: *Isztorija i klasszovoje szoznanije*. Moszkva, Logoszaltera-Levaja karta, 2003.

Tanítványai, azok is, akik nem fordultak el marxista hagyatékától, Hermann Istvántól Mészáros Istvánig, s minden filozófiai bírálat komolyan vette Lukács ama önkritikai téziséét, hogy a *Történelem és osztálytudat* „átlengi” az „utópisztikus szektarianizmus” szelleme, amely a későbbi, a sztálini időszak sajátos kommunista hagyományával, a „bürokratikus szektarianizmussal” szemben nem kínált reális alternatívát sem filozófiai, sem politikai-gyakorlati téren. A *Történelem és osztálytudat* nem tudott megfelelni annak a „hadiállapotnak”, amelybe a kommunista párt és maga szovjet szocialista kísérlet került 1917 után. A mű abba a funkcióba emelkedett, amely a valóságosan létező kommunista párttal szemben tulajdonképpen *in statu nascendi* elméleti kritikai potenciált hordozott „balról”. A mű ugyanis – egyebek között – azt a kérdést fogalmazta meg, hogy milyen legyen és milyen lehet a kommunista párt és milyen legyen a szocializmus. A párt abban az értelemben lehetett az osztálytudat szervezeti alakja, hogy maga a proletariátus, „minthogy analfabétánk vagyunk” (Lenin), az önálló cselekvés értelmében vett történelmi feladatának nem tudott eleget tenni. A párt és az állam maga vált e társadalmi tényező „helyettesévé”. A *Történelem és osztálytudat* mai „fogadtatása” sem szakadhat el ettől a történelmi háttértől, noha a szocializmus első történelmi kísérlete, amelynek forradalmi kiindulópontja Lukácsot megihlette, több mint 30 éve lekerült a történelem színpadáról.

Zemljanoj hivatkozott előszavában nagyon helyesen észrevételezte, hogy általában a *Történelem és osztálytudat* övező könyvtárnyi filozófiai vita, amelyhez saját tanulmányát is sorolja, talán el is homályosítja aényt, hogy az egy politikai mű, politikai vitairat is. Már akkor világossá vált Lukács számára, s ezt jelzi Zemljanoj is, hogy az ideológiáknak kolosszális szerepe van. Elég, ha csak arra gondolunk, amit már Varga Jenő, a Tanácsköztársaság, majd a Komintern közigazdász is hangsúlyozott: magát a proletár rezsimet sem csupán a proletariátus adekvát osztálytudata, vagyis osztályérdekeinek felismerése tartja fenn, sőt a proletariátus jelentős mértékben a megdöntött uralkodó osztályok ideológiáinak fogságában maradt – *a kulturális elnyomás rendszerével a kapitalista állam uralkodóvá emeli a tőkerendszer saját érdekeit a munkások fejében.*

A fiatal Lukács itt kapcsolódott össze az öreggel: ezen a helyzeten semmi más nem tud változtatni, mint egy új antikapitalista, szocialista kihívás... Ez lenne a *Történelem és osztálytudat* mai olvasatának lehetséges kiindulópontja. Dannemann tanulmánya ezt az utat kövezi ki.